

10. Marx és a baloldali politikai filozófia

Az előző leckékben tárgyalt J. S. Mill *A szabadságról* című műve 1859-ben, a 19. század közepén jelent meg. Egy évtizeddel korábban írta Marx és Engels a híres Kommunista kiáltványt 1848-ban. Az utilitarizmus és a marxizmus tehát a 19. század két meghatározó politikafilozófiai irányzata. Ez a két irányzat szemben áll egymással. Míg a liberális utilitarizmus a kapitalista gazdasági modellt támogatja a vállalkozás szabadságának hangsúlyozásával, addig a marxi gondolkodás folytatása a szocialista-kommunista gazdasági modellt, amely a 20. században jutott érvényre a világ néhány országában. A következő leckék Marx politikai gondolkodásába nyújtanak bevezetést.

Olvasmány:

Karl Marx: *A kommunista kiáltvány*. Karl Marx és Friedrich Engels: *Karl Marx és Friedrich Engels Művei (MEM) 4. köt.*, Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1959, 437-470. oldal

[http://www.eszmelet.hu/wp-](http://www.eszmelet.hu/wp-content/uploads/2018/08/Kommunista_part_kialtvanya_452_PDFsam_MEM04.pdf)

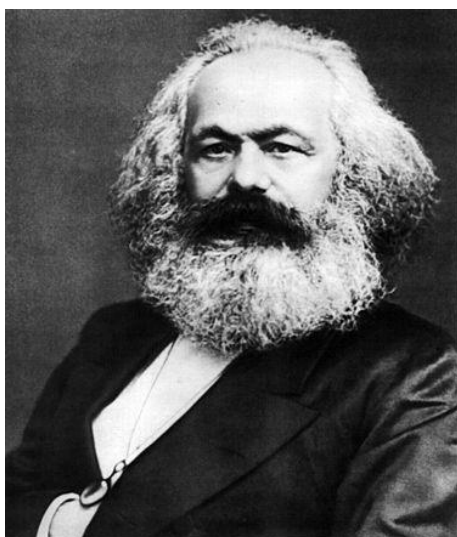
[content/uploads/2018/08/Kommunista_part_kialtvanya_452_PDFsam_MEM04.pdf](http://www.eszmelet.hu/wp-content/uploads/2018/08/Kommunista_part_kialtvanya_452_PDFsam_MEM04.pdf)

Ajánlott olvasmány:

Karl Marx: *A tőke*, Budapest, Kossuth, 1978.

Karl Marx: *Gazdasági-filozófiai kéziratok 1844-ből*. in.: Karl Marx és Friedrich Engels művei (MEM) 42. köt. Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1981. 41–155. old.

10.1. lecke: Marx és a marxizmus

[Karl Marx](#) (1818-1883) nevéhez kötődik a marxizmus. Marx német gondolkodó, akinek politikai okokból el kellett hagynia Németországot, és előbb Párizsban, majd Londonban élt. Fő műve *A tőke*, amelynek első kötete 1867-ben jelent meg, második és harmadik kötetét Marx halála után barátja [Friedrich Engels](#) (1820-1895) rendezte sajtó alá. Az továbbiakban a marxista politikai filozófia legfőbb vonalait foglaljuk össze *A kommunista kiáltvány* (1848) című mű alapján, amelyet Marx és Engels együtt írtak. Filozófiailag fontos műve még a [Gazdasági-filozófiai kéziratok 1844-ből](#). (In.:

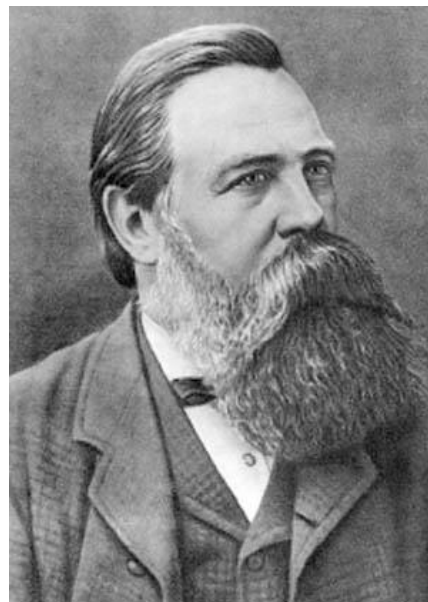
Karl Marx és Friedrich Engels művei (MEM) 42. köt. Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1981. 41–155. old.)

Kapitalizmus

A kapitalizmus, vagy tőkés gazdasági berendezkedés nem más mint a piacgazdaság. A piac az a „hely”, ahol az áruk cseréje történik, és ahol a pénz forog. A tőke a befektetett pénzt jelenti, amely a befektetés során növekszik. A piacgazdaság az a gazdasági forma, ahol az áruk cseréjét és a kereskedelmet nem korlátozzák mesterségesen. Ezt nevezik szabad piacnak.

A 17. századot megelőzően a nyugati kultúrában nem a piacgazdaság uralkodott. A feudális társadalmakban a nagy vagyonok a földbirtokban testesültek meg. A nemesség a földjeiből élt. A középkori keresztény kultúrában a keresztény vallásúak számára nem volt megengedett a pénzhitelezés, ami a piacgazdaság egyik fontos hajtóereje. Egy kereskedelmi vállalkozáshoz indulótőkére volt szükség. Ahhoz, hogy valaki felszereljen egy hajót és például elküldje Indiába egzotikus árucikkekért, indulótőkére volt szüksége. Ha a vállalkozása sikerrel járt, és az Európába behozott árút el tudta adni, akkor a befektetett tőkéjét meg tudta sokszorozni. A francia nemesség körében a 18. században a „noblesse oblige” elv többek között arra is kiterjedt, hogy a nemesek nem vállalkoznak. A vállalkozás, a szabad kereskedelem, a hitelezés a 18. századtól a polgárság fő megélhetési forrása lett.

A liberalizmusnak (már tisztáztuk) két jelentése volt: etikai-politikai és gazdasági. A gazdasági jelentés a kereskedelem és a piac szabadságának elvét jelenti. A 17. és 18. századi liberális gondolkodási irányzat tehát a piacgazdaság feltételeit is igyekszik megteremteni. Ez a 19. században az utilitarizmus megjelenésével még inkább felerősödött. A polgári forradalmak eltörölték a nemesi kiváltságokat, sokszor felszámolták a nemesi földbirtokokat, és megnyitották az utat a szabad piacgazdaság, a kapitalizmus előtt. A liberális-utilitarista érvelés szerint a szabadság biztosítása a társadalom haszna. Minél nagyobb a szabadság, annál hatékonyabb a kapitalista termelés és a közösség annál gazdagabbá válik.

Friedrich Engels

A piac szabadsága a szabadversenyes kapitalizmust kialakulásához vezetett. A kapitalizmusban állandó verseny van, ahol az érvényesül, aki rátermettebb, ügyesebb és aki le tudja győzni a konkurenciát. A 18-19. században zajlott az ún. eredeti tőkefelhalmozás kora, amikor kialakult a tőkés polgárság, a gyártulajdonosok, a gazdag kereskedők és a vállalkozók rétege. Ezzel párhuzamosan a jobbágyokból kialakult a városi munkások és a parasztság rétege. A társadalom ezen átalakulása tömegeket koncentrált a városokba, akik két kezük munkájából éltek. Ugyanakkor hatalmas vagyoni különbségek jöttek létre a tőkés polgárság és a nincstelen munkás-paraszti

réteg között. A vállalkozás, a kereskedelem és a piac szabadsága hatalmas vagyoni egyenlőtlenségeket hozott létre az iparilag fejlettebb európai államokban.

Egyenlőség-egyenlőtlenség

Az emberek közötti egyenlőség fogalmával már többször találkoztunk. A klasszikus liberalizmus locke-i elmélete a természetes egyenlőségre alapozza az általános emberi jogokat. Ugyanez érvényesül Rousseau-nál és ölt testet a népszuverenitás elvében. Az emberek közötti egyenlőség a liberális hagyományban abban fejeződik ki, hogy emberi méltóságánál fogva mindenkit azonos jogok illetnek meg, és a törvény előtt minden ember egyenlő. Az egyenlőség tehát jogi egyenlőséget jelent. A 19. században a gazdasági liberalizmus nyomán hatalmas vagyoni egyenlőtlenségek alakultak ki. A baloldali gondolkodás erre próbált meg reagálni. A szabadság helyett az egyenlőség lesz a legfőbb érték, de nem csak jogi, hanem gazdasági-vagyoni értelemben is. A baloldali gondolkodás szerint ugyanis ahol nincsen vagyoni egyenlőség, ott nem beszélhetünk egyenlőségről sem.

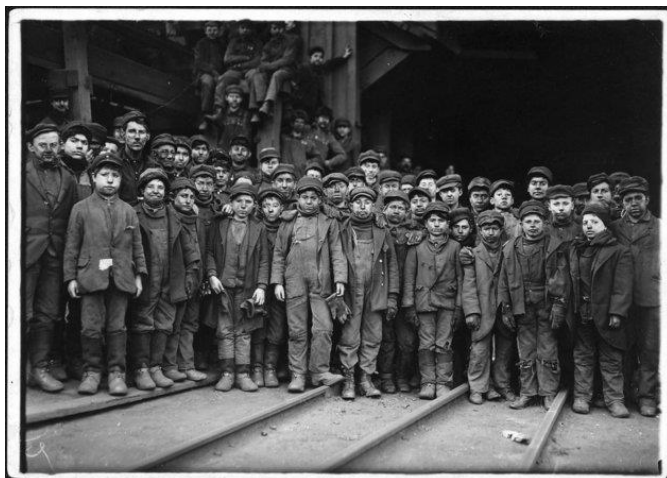
Politika és gazdaság

A politikum természetét az antikvitástól fogva vizsgáltuk, és a 18. századig azt láttuk, hogy a politikai filozófia nem nagyon foglalkozik a gazdasági viszonyokkal. Engels és Marx a 19. században azt látják be, hogy a politika elválaszthatatlan a gazdaságtól. Ahhoz, hogy a politikumot megértsük, mélyen elemezni kell a gazdasági viszonyokat. Így alakul ki a politikai gazdaságtan fogalma. Marx főművében *A tőkében* a gazdasági viszonyokból kiindulva értelmezi a politika természetét.

Szolidaritás

A szolidaritás tág értelemben a közösség tagjai iránt vállalt felelősséget jelenti. Ha egy társadalomban nagyon nagy vagyoni különbségek alakulnak ki, felmerül a kérdés, hogy a szegények, mélyszegénységben élők, a perifériára szorultak és leszakadtak iránt mekkora felelősséggel bír a közösség egésze, illetve a közösség azon tagjai, akiknek nincsenek gondjaik a megélhetéssel, vagy akik vagyonosok. Az utilitarista-liberális hagyomány a szabadversenyes kapitalizmust támogatja, és a vállalkozás szabadságának biztosításával mindenkit arra ösztönöz, hogy vállalkozzon, kereskedjen, termeljen, fejlesszen, találjon fel új dolgokat stb. E tevékenységek anyagi haszonhoz juttatják a vállalkozókat. Ebben az individuális megközelítésben mindenki saját szerencséjének kovácsa. Megfordítva ez azt jelenti, hogy aki nem boldogul, az csak magára vethet. A gazdasági liberalizmusnak e szélsőséges megfogalmazásában nem jelenik meg a szolidaritás. A közösség nem felelős minden tagjáért, a szegények maguk felelősek a saját szegénységükért. A baloldali gondolkodás ezzel szemben a szolidaritásra fontosságát hangsúlyozza.

Engels és Marx a 19. században Manchester munkásnegyedeiben rettenetes szegénységgel és

kiszolgáltatottsággal találkoztak. A tőkés termelés célja a profitmaximálás. Minél olcsóbb a munkaerő, annál nagyobb a bevétel. A 19. századi tőkés termelés során a vállalatok tulajdonosai óriási haszonra tettek szert, miközben a munkások éhbérért dolgoztak sokszor napi 12-14 órát a hét minden napján. A női és a gyermek munkaerő olcsóbb volt, ezért a férfiak helyett sokszor nőket és gyermekeket alkalmaztak.

Gyermekmunkások a 19. századi Angliában.

A baloldali eszméket tehát a 19. századi politikai-gazdasági viszonyok hívták életre.

Összefoglalás

A 19. században Nyugat Európában uralkodóvá váltak a kapitalista gazdasági viszonyok. Ennek a filozófiai megalapozását az utilitarista-liberális politikai gondolkodás jelentette. A társadalom teljesen átalakult, kialakult a gazdag tőkés-polgári réteg és a szegény munkás-paraszti réteg. A baloldali, marxista gondolkodás erre a helyzetre reagál. Elutasítja a vagyoni egyenlőtlenségeket, fontosnak tartja a szolidaritást a szegényekkel és politikai megoldásokat keres a vagyoni egyenlőség megvalósítására.

Kérdések:

Milyen összefüggés van a kapitalista gazdasági viszonyok és a gazdasági liberalizmus között?

Mi a kapcsolat a piac, a tőke és a kereskedelem között?

Milyen értelmezései vannak az egyenlőség fogalmának?

Mit jelent a szolidaritás?

Miért fontos a gazdaság mechanizmusának értelmezése a politikai viszonyok megértéséhez?